[א]מצא שלשה אם יש ביניהן מארבע עד שמונה הרי זו שכונת קברות ובודק ממנו ולהלן עשרים אמה מצא אחד בסוף עשרים אמה בודק ממנו ולהלן כ' אמה שרגלים לדבר שאילו מתחלה מצאו נוטלו ואת תפוסתו אמר מר מארבע ועד שמונה מני אי רבנן הא אמרי ד' אמות על שש אי ר' שמעון הא אמר שש על שמונה לעולם ר' שמעון היא והאי תנא הוא דתניא [ב]מצאן רצופין ואין ביניהן מד' אמות עד ח' יש להן תפוסה ואין להן שכונת קברות רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון רואין את האמצעיים כאילו אינן והשאר מצטרפין מד' אמות ועד ח' במאי אוקימתא כר' שמעון אימא סיפא בודק הימנו ולהלן עשרים אמה מני אי ר"ש עשרים ותרתין הויין אי רבנן תמני סרי הויין לעולם רבנן היא וכגון דבדק באלכסונא ומדהא באלכסונא הא נמי באלכסונא עשרים ותרתי הויין חדא באלכסונא אמרינן תרי באלכסון לא אמרינן

רב

רש"י

מצא שלשה. מתים מושכבים כדרכן זה בצד זה אם יש בין הראשון לשלישי קרוב לד' אמות או קרוב לח' הרי זו שכונת קברות ולא יטלם מכאן דקנו מקומן דסבירא ליה להאי תנא תוכה של מערה ארבע אמות על ח' וסבירא ליה נמי שג' מתים נקברים בכותל רחבה דלא הוי אלא ארבע אמות כיצד ג' אמות לשלשה כוכין וב' טפחים בין כוך לכוך וטפח לזוית הרי ו' טפחים סך הכל ד' אמות ובכותל האורך ח' אמות יקבור לפי חשבון זה ו' מתים בו' אמות ושני אמות הנותרות הן י"ב טפחים לא מהן י' טפחים לה' אוירות שבין שש הכוכין טפחיים לכל אויר ואויר נשארו טפחיים לזויות והלכך כשמוצאן שלשה בתוך ד' אמות איכא למימר זהו כותל קצר של מערה שכנגד הפתח. וה"נ איכא לספוקי בכותל הארוך אלא שעדיין לא נתמלאו כל הכוכין. וכן אם מצא ג' מפוזרין בתוך ח' אמרינן באורך המערה נקברו אלא שעדיין יש כאן ג' כוכין שנתמלאו עפר כשנפלה המערה ועדיין לא נקבר בהן מת. אבל מצאן רצופין יותר משיעור הזה אין זה שכונת קברות אלא ע"י הדחק נקברו לשם על מנת לפנותן היום ולמחר ולא קנו מקומן וגם אין צריך לבדוק יותר. הכא לא גרסינן כמצא המטה וקובריה: **ובודק ממנו ולהלן כ' אמה.** היכא דמצא ג' בד' אמרינן רוחב המערה הוא וכנגדו פתח החצר ויש עדיין מערה אחרת כנגדה חוץ לחצר והחצר בין שניהן הלכך בודק ממקום שכלים גוף המתים לצד המערה כ' אמה כיצד ח' אמות אורך המערה ובודק בכתלים משני לצדדין ואח"כ בודק שש אמות לחצר מפני המערות הפתוחות לה מכאן ומכאן לר"ש נמי דהיינו בדיקה כ' אמות כנגד החצר בשביל ב' המערות מכאן ומכאן וחוץ לחצר עדיין ח' אמות מפני מערה חיצונה שכנגד זו הרי כ"ב אמה ולקמי' פריך אמאי לא קאמר בודק כ"ב אמה. וה"ה דאיכא לספוקי בהנך ג' מתים שבארבע אמות שמא זהו אורך המערה שקוברין בה ועדיין לא נתמלאת וצריך נמי לבדוק כנגדן עד ד' אמות שיש מכאן עד כותל הארוך שכנגדו דשמא כנגד מתים הללו יש מתים אחרים הקבורים בכותל שהוא ארוך ח' ועוד צריך לבדוק מלמעלה ומלמטה כ' אמה דהיינו מ' אמה דשמא זוהי מערה שבמזרח החצר ויש עדיין מערה אחרת כנגדה במערב החצר א"נ זוהי שבמערב החצר ויש עדיין מערה אחרת במזרח החצר. ותנא לשון קצר נקט בדיקת כ' אמה לאשמועי' דאורך ב' מערות וחצר לא הוו אלא כ' אמה כדלקמן ומדעתך צא ובדוק בדיקות כ' טובא בכל צד דאיכא לספוקינהו כדפרישית. והיכא דהוו לה הג' מתים מפוזרין בח' אמות ודאי הדבר ידוע שבאורך המערה נקברין ולא ברחבה וא"צ לבדוק אלא כנגד ד' אמות מפני כותל המערה שני שכנגדו ומלמעלה ומלמטה כ' אמה דלמא מערה זו במזרח החצר ויש עדיין מערה אחרת במערבו או דלמא במערב החצר היא ויש עדיין אחרת במזרחו. וכללא דמילתא כל היכא דמספקא לי' (א) חצר צריך לבדוק מד' רוחותיו לר"ש בודק ממנו ולהלן כ' דמי יימר דמבית הקברות זה הויא ההיא מערה שמא קבר אחר הוא וחצר אחרת של אדם אחר וצריך לעשות גם לשם בדיקות דלעיל דכמו שיש כאן קבר יש לומר עדיין יש כאן בהך שדה קברים אחרים טובא: **שרגלים לדבר.** אחרי שכבר נמצא בשדה (ב) זה שכונת קברות: **שאילו מתחלה מצאו.** קודם שמצא ג' מתים הללו דליכא השתא רגלים לדבר היה נוטלו ואת תפוסתו כדאמרן [קה:] המוצא מת כו' נוטלו ואת תפוסתו אבל עכשיו שנמצא לבסוף חשבינן להוא יחידי שכונת קברות אלא שעדיין לא נקבר בההוא מערה יותר: **לעולם ר"ש היא.** דאמר אורך מערה ח' והאי דאמר רחבה ד' תרי תנאי אליבא דר"ש והאי תנא דהך ברייתא אליבא דר"ש: **יש להן תפוסה.** מאחר שמצאן מתים ולא הרוגים וגם מושכבין כדרכן והיינו ההוא תנא דלעיל ואליבא דר"ש אתיא: **משום ר"ש כו'.** ר"ש סתם היינו ר' שמעון בן יוחי: **כאילו אינן.** וטעמא מפרש לקמן בשמעתין [ע"ב]: **כ"ב הויין.** שתי מערות של ח' ח' ושש דחצר הרי כ"ב: **ואי רבנן.** מוקי להך סיפא אע"ג דרישא ודאי לא אתיא כרבנן דאמרי במתני' [ק:] אורך מערה ו' ותמני סרי הויין י"ב דשני מערות ושש דחצר: **לעולם.** הך סיפא רבנן היא ורישא ר"ש וסיפא רבנן: ה"ג **וכגון דבדק באלכסונא.** וכ"כ בפר"ח כלומר שבדק מערה ראשונה באלכסון כי המערה הוא לרבנן ו' על ד' וכשמצא ג' מתים ורוצה לבדוק לפניו כותלי המערה שיש בהן כוכין מכאן ומכאן באורך ד' אמות והן מסודרין בכותל שארכו ו' נמצא מקום הכוכין בתוך כותל המערה ארבע

אמות

תוספות

פרט לידוע דדוקא נמצא הוא דבעינן מושכב כדרכו פרט ליושב ושראשו מונח בין ירכותיו דאית לן למימר דנכרי הוא דישראל לא מותבינן ליה אבל ידוע שישראל הוא בכל ענין שיהיה יש לו תפוסה ותימה לפירושו דמאי אשמעי' אטו סלקא דעתיך דמושכב כדרכו יגרום שיהיה לו תפוסה כיון שידוע שהוא ישראל ועוד קשה דלא הוי דומיא דמת פרט להרוג ולא דומיא דמושכב (א)[פרט ליושב] כדרכו (ב)[פרט לראשו בין ארכובותיו] ונראה לפרש פרט למצוי פי' פרט לידוע ולא כידוע דקאמר התם אחד ידוע ושנים תחלה דההוא ידוע שהוא נקבר שם ולא שידוע שלשם קבורה נקבר אבל האי פרט למצוי היינו שידוע שלשם קבורה נקבר שם דיש לו שכונת קברות ואסור לפנותו משם ואע"פ שהוא קבר יחידי כדתניא בפ' נגמר הדין (סנהדרין דף מו:) קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו אסור בהנאה רשב"א וכן פר"י בנזיר והא דאמר בנזיר דבעי' שלשתן ידועין [או] תחלה פ"ה דהלכתא גמירי לה ואין נראה לר"י דלא שייך כאן הלכתא גמירי דהוי דבר שיש בו טעם דכשיש ב' שלא היו ידועים ואחד ידוע לית לן למימר שלשם קבורה נתון שם כיון שהיו שם עדיין שנים שהרי כשנקבר זה לא היו אותן ב' ידועין וכן ב' ידועין ואחד תחלה אבל שלשתן ידועים או שאינן ידועין סתמא דמילתא דלשם קבורה הניחום שם: **מארבע** אמות ועד ח'. פ"ה דס"ל להאי תנא דתוכה של מערה ד' אמות על ח' וס"ל נמי דג' מתים נקברין בכותל מערה דלא הוי אלא ד' אמות וקשה לר"י דלקמן דייק מני אי ר' שמעון אי רבנן הו"ל למידק נמי דלא אתיא לא כמר ולא כמר דהא אין בין כוך לכוך כשיעור שיש במשנתינו שהוא אמה בינתיים לכ"ע ומיהו איכא למימר דמתני' כרשב"ג דאמר הכל כפי הסלע ועוד הקשה ר"י דהך משנה דהמוצא מת איתא נמי באהלות (פט"ז מ"ג) וקתני נמי התם בסיפא הבודק בודק אמה ומניח אמה ואי סבר האי תנא דליכא אלא ב' טפחים בין כוך לכוך אמאי מניח אמה ומיהו בלא"ה צריך ליתן טעם אמאי דקתני בתוספתא דאהלות (פט"ז) דליכא התם (ג) מאן דאמר (ד)[דלכ"ה] בודק אמה ומניח שתים אמאי מניח ב' כיון שאין כי אם אמה בין כוך לכוך אבל ודאי קשה לפ"ה דאמר ר' שמעון בסמוך רואין את האמצעיים כאילו אינן והשאר מצטרפין מד' אמות ועד ח' והיאך יצטרפו לשיעור ד' אמות אי רואין לאמצעיים כאילו אינן א"כ הוי אמה בין כוך לכוך ואין (ד) להיות אלא ב' טפחים כיון דשלשתן בד' אמות ומפרש ר"ת דהנך ג' דקתני הכא שנים מהן מרוחב המערה ואחד מאורך ויש בין כוך לכוך אמה כשיעור דמתני' וד' אמות היינו לשנים שברוחב ב' אמות ואמה בינתיים הרי ג' והשלישי ימצא בסוף אמה רביעית חצי אמה מרוחב המערה וחצי אמה מארכה בזוית והשתא אתי שפיר דכשמצאן רצופין ממש רואין אמצעיים כאילו אינן וליכא אלא אמה בין כוך לכוך: **בודק** הימנו ולהלן כ' אמה. רגילין היו להניח צד מרגלותיו כלפי המערה ומיירי כשנמצא ראשו לצד מערה ומרגלותיו הפוכין לצד אחרת דאית לן למימר ממערה אחרת הוא לפיכך בודק להלן כ' אמה: **במאי** אוקימתא כר"ש. הלשון דחוק מאד דמשמע משום דאוקמה כר"ש פריך והדר פריך מני אי ר"ש אי רבנן דלא אתיא כשום תנא ועוד דמגופה מצי למיפרך דכיון דקתני דהמערה ארכה ח' א"כ כ' ותרתין הויא: **וכגון** שבדק באלכסונא. פ"ה דאלכסון ד' על ו' הן ב' [אמות] כאלכסון של ה' על ה' ולא יתכן שהרי בד' על ו' מן החוט באלכסון של ד' על ד' כזה יהיה לו ד' אמות וח' חומשין ועוד נשאר לך למטה ב' אמות ובין הכל לא יהא החוט ארוך אלא ז' אמות ושלשה חומשים וכל שכן אם ילך החוט ביושר באלכסון מארבע על ו' שיהא פחות ועוד על כרחך אלכסון של ה' על ה' גדול יותר דהא בה' על ה' יש כ"ה אמות ובארבע על ו' יש כ"ד:

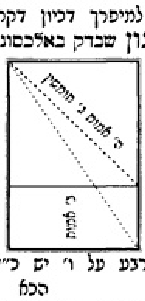

הכא

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פ"ט מהל' טומאת מת הל' ג:
ע ב מיי' שם הלכה ח:

מסורת הש"ס

א) ר"מ, ב) ר"מ, ג) רש"ל.

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה ובודק וכו' דמספקא ליה באיזה צד צריך לבדוק: (ב) ד"ה שרגלים וכו' בשדה זו שכונת: (ג) תוס' ד"ה מארבע וכו' דליכא התם למאן דאמר דלכ"ע בודק אמה: (ד) בא"ד בין כוך לכוך ואין ראוי להיות:

מוסף רש"י

אם יש ביניהן מארבע עד שמונה. אם יש בין הראשון לשני מתחילת ארבע לסוף ארבע, דהיינו לרוחב המערה, או שהם מושכבין בתוך שמונה כמדת אורך המערה, שהאחד בתחלת אחד והשלישי בסוף ח', דהכי מוקי לה אליבא דרבנן ור"ש (נזיר סה:). הרי זו שכונת קברות. וקנו מקומן ואע"פ שאין שם כדאמר, כדגרסינן התם שנפתח לתוכו סוכין שמוכנין מיכן לאורך המערה, דאיתרמויי איתרמי, דלא הספיקו לקבור שם אלא הללו שלשה מתים ויאיל הוו שכונת קברות יש לחוש שמא נקברו כאן שתי מערות אחת מכאן ואחת מכאן וחצר באמצע שהוא שם על שם, וצריך שיהא בודק ממנו ולהלן עשרים אמה, שהוא כמנין שני מערות והחצר שביניהם (נזיר סה.).

רבינו גרשום

אבל אם מצא ג' וביניהם מד' אמות ועד ח'. הכי משמע ליה להאי תנא דסתם מערה ד' אמות על ח' באורך אית לה ומשום הכי אם מצאן הני ג' בד' אמות איכא למימר דהנ' כוכין ברוחב היו מושכבין ובודאי שכונת קברות היא ובודק עוד והכי סביר ליה דג' כוכין דינייהו הכי מרחיק מכותל זוית המערה טפח והכוך עצמו אמה ובין כוך ראשון לכוך שני ב' טפחים והכוך השני אמה ובין כוך שני לכוך שלישי ב' טפחים והכוך השלישי אמה ובין כוך שלישי לכותל המערה טפח הרי כאן הכוכין גופייהו ג' אמות ובין ההפסקות שבין כוך לכוך ולשני צדי הכותל טפח הרי כאן ד' אמות והכי נמי אם מצאן הני ג' בח' אמות מפוזרין איכא למיחש שמא זה היה אורך המערה אבל זה שאינה נשלמת מן הכוכין שראוין להיות בארכה משום דאיכא למימר דאכתי לא הספיקו להשלים מכל וכל ואכתי הוה בדעתייהו לאותבי עוד ב' כוכין אחרים דהיינו ו' כוכין לח' אמות של מערה וההפסקות שבין כוך לכוך ב' טפחים היינו י' טפחים שבין ו' כוכין וב' טפחי' טפח מכאן מכותל ולכוך וטפח מיכן מכותל ולכוך היינו י"ב טפחים להפסקות שהן ב' אמות וכדתנן שהן שכונת קברות בודק הימנו ולהלן כ' אמה ח' אמות מן המערה זו באורך ושש אמות של חצר של פני המערה הרי י"ד אמות ואכתי איכא למיחש למערה אחרת שכך שנינו במתני' בין לרבנן ובין לר' שמעון קתני מתני' דפותח ב' מערות לתוכה אחת מיכן ואחת מיכן ולר' שמעון ד' הרי בין מערות שתסרי אמות ושש אמות שבחצר הרי כאן כ"ב אמות וכן צריך לבדוק והיינו ב' אמות דמיותרות הכא טפי נשאיל לקמן אליבא דמאן קאמר דמשום ספיקות בית הקברות בודק כ' אמה: מצא אחד כשהיה בודק בסוף כ' אמה בודק הימנו ולהלן כ' אמה. דוודאי שכונת בית הקברות היה: שרגלים לדבר. כלומר דבר ברור וידוע הוא שאלמלא שהוא שכונת קברות מי שהיה מוצא המת יחידי תחלה היה נוטלו

רבינו גרשום (המשך)

ואת תפוסתו ולא היה בודק יותר אלא כיון שלא נטלוהו להכי הניחוהו שידוע ששם שכונת קברות ולהכי צריך לבדוק הימנו ולהלן כ' אמה עד דחיישינן לשכונת קברות אחריתי: ד' אמות על ח' דהא מתני' דנזירות מאן קתני לה. אי רבנן דמתני' ד' על ו' קאמרי דהיינו דין דמערה: לעולם ר' שמעון היא. דהכי נמי קאמר ר' שמעון דדין ארכה של מערה ח' אמות והאי דקא מפחית ב' אמות מן רוחב ור' שמעון קאמר שש רוחב הא לא קשיא האי תנא סבר לה דר"ש קאמר נמי ד' על ח'. דתניא מצאן רצופין טפי מג' ואין ביניהם שיעור מד' אמות רוחב ועד ח' אמות באורך יש להם תפיסה כו'. ור"ש בן יהודה אומר משום ר"ש כו' ומתני' היינו אליבא דהאי תנא דר"ש בן יהודה: רואין את המתים אמצעים כאילו אינן והשאר ב' מתים מצטרפין מד' ועד ח': במאי אוקימתה. להא מתני' דנזירות: כר' שמעון. ואי ר"ש אמאי קתני בודק ממנו ולהלן כ' אמה ותו לא והא כ"ב הויין ח' ממערה זו ושש מן החצר שלפני המערה ותו' ממערה אחרת שמצד השני מן החצר הרי כ"ב. ואי מוקמת לה סיפא כרבנן א"כ היכי תניא בודק ממנו ולהלן כ' אמה והא לרבנן לא הוי אלא תמני סרי ותו לא משום דקסברי רבנן מערה שש באורך והחצר ו' באורך והמערה שמצד השני של החצר נמי ו' באורך היינו י"ח אמה ואנן בעינן כ' אמה: לעולם מתוקמא מתני' דנזירות דקתני בודק כ' אמה כרבנן. והאי דקשיא לך לרבנן תמניסרי הויין הא לא קשיא כדאמר רב הונא בריה דרב יהושע לעיל באלכסונא דמוקי להו לכוכין כי חרותא באלכסונא הכי נמי בודק המערה גופה באלכסונא וכי האי גוונא דבודק באלכסונא שהמערה הויא ד' על ו' והנהו ד' אמות מייתרות באלכסונא י"ב חומשין דכל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא והנהו י"ב חומשין העודפין הויין ב' אמות ותרי חומשי משתכח דהא מערה באלכסונא ח' אמות ותרי חומשי וחצר ו' אמות ואידך מערה ו' אמות הרי כאן כ' אמה וכמשנה דנזירות הוא דקתני בודק הימנו ולהלן כ' אמות ואם נפשך לומר הא אכתי פשו להו ב' חומשין על כ' ואכתי לא כ' היא הא לא קשיא משום דההיא מערה לאו מרובעת היא דלא הויא ו' על ו' כי אם ד' על ו' ובההוא קצרות של מערה מחסרינן הני ב' חומשין דנכנסין להתם ומשום הכי לא מדקדק להו בחשבון: ומקשינן מדהא מערה מודד לה באלכסונא אידך מערה נמי של אידך צד של חצר מודד לה נמי באלכסונא אי הכי דתרוייהו מודד להו באלכסונא טפי להו יותר מכ' דכ"ב הויא דאידך מערה מייתרא נמי באלכסונא י"ב חומשין ואכתי מתני' מני: ומשני חדא מערה באלכסונא אמרינן דבודק. תרי מערות באלכסונא לא אמרינן ולעולם כרבנן מתוקמא דקתני בודק ממנו ולהלן כ' אמה. והא דיקמקשינן הכי לר' שמעון לא מקשי' אלא מסיפא דהא מתני' דרישא ודאי לא מיתוקמא כרבנן משום דאכתי איכא למיפרך דאי רבנן הא אמרי ד' אמות על ו'. אבל כר' שמעון מתוקמא משום דהוי תנאי אליבא דר' שמעון ולא דייק הכא אלא מסיפא: